

коррупции и система уголовно-правовых средств борьбы с нею. По материалам Кыргызской Республики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. М., 1995. 20 с. 11. Егорова Н. А. Преступления против интересов службы: монография. Волгоград: Волгогр. юрид. ин-т МВД РФ, 1998. 354 с. 12. Кирпичников А. И. Взятка и коррупция в России. СПб.: Альфа, 1997. 351 с. 13. Пчеліна О. В. Корупційна спрямованість як ознака окремих злочинів у сфері службової діяльності. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2014. Вип. 5, т. 3. С. 67–70.

Одержано 12.09.2017

УДК 343.98

Валерій Дмитрович ПЧОЛКІН,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін
факультету № 6 Харківського національного
університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3379-5036>;

Вадим Владиславович ПІДДУБНИЙ,

аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін
факультету № 6 Харківського національного
університету внутрішніх справ

ЩОДО КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ

Економічна злочинність як складне соціальне явище у суспільстві має як загальні, так і конкретні специфічні ознаки, що дозволяють їх класифікувати і систематизувати для цілей пізнання. Тому вона служить предметом дослідження цілого ряду правових наук, серед яких кримінальне право, криміналістика, кримінологія, юридична психологія, оперативно-розшукова діяльність та інші, які покликані сприяти ефективному вирішенню проблеми протидії економічній злочинності шляхом своєчасного і якісного виявлення і розслідування злочинів. Кожна з цих наук використовує притаманну їй систему понять, оцінок та категорій, дає свою характеристику злочинної події, акцентуючи увагу на найсуттєвіших рисах цього небезпечного соціального явища.

Довгий час учені-криміналісти виходили лише з кримінально-правової класифікації економічних злочинів, але звернули увагу, що на жаль, така класифікація не завжди відповідним чином відбиває проблеми криміналістичної теорії і слідчої практики. Криміналісти вважають, що сьогодні існує необхідність у вивченні структури економічних злочинів, побудові їх криміналістичної класифікації. Виявлення та розслідування злочинів передбачають з'ясування їх сутності, місця в системі кримінальних правопорушень та визначення їх взаємозв'язків [1, с. 408].

На думку науковців, без логічно обґрунтованої криміналістичної класифікації злочинів побудувати систему окремих криміналістичних методик неможливо [2, с. 14; 3, с. 148]. Тому запропонування криміналістичної класифікації економічних злочинів сприятиме формуванню їх криміналістичних характеристик та розробці окремих криміналістичних методик.

На даний час питання криміналістичної класифікації злочинів економічної спрямованості знаходиться на стадії розробки. В ході його дослідження враховуються чинники, пов'язані зі специфікою злочинної діяльності, появою нових способів вчинення та приховування даної категорії злочинів. Оскільки основною функцією такої класифікації є значущість для побудови теоретичних і практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності розслідування цих злочинів, підстави їх класифікації мають відображувати перш за все суттєві у криміналістичному сенсі риси відповідної злочинної діяльності. Серед таких підстав науковці виділяють особливості суб'єктів, способи вчинення

і приховування злочинів, характер предмета посягання, обстановку, місце злочину, суб'єктивну сторону діяння, підслідність того чи іншого правоохоронного органу тощо.

На основі аналізу думок науковців можна зробити висновок, що вчені-криміналісти дотримуються концепції, відповідно до якої в основі системи окремих видових криміналістичних методик знаходиться кримінально-правова класифікація злочинів. Вона здійснюється, як правило, за об'єктом посягання, що відображено у Кримінальному кодексі України.

Аналіз вироків судів за кримінальними провадженнями щодо злочинів економічної спрямованості дозволив дійти висновку, що за кримінально-правовими ознаками до їх числа можуть бути віднесені діяння, відповідальність за які передбачена різними статтями КК України, які містяться в розділах проти власності та у сферах господарської і службової діяльності. До них, за умови відповідності визначеним вище ознакам, відносяться кримінальні правопорушення, що передбачені: ст. 185 КК України «Крадіжка»; ст. 190 КК України «Шахрайство»; ст. 191 КК України «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем»; ст. 198 КК України «Придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного злочинним шляхом»; ст. 199 КК України «Виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї»; ст. 201 КК України «Контрабанда»; ст. 204 КК України «Незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів»; ст. 205 КК України «Фіктивне підприємництво»; ст. 209 КК України «Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом»; ст. 212 КК України «Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)»; ст. 216 КК України «Незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору чи контрольних марок»; ст. 229 КК України «Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару»; ст. 226 КК України «Фальсифікація засобів вимірювання»; ст. 227 КК України «Випуск або реалізація недоброякісної продукції»; ст. 358 КК України «Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів»; ст. 364 КК України «Зловживання владою або службовим становищем»; ст. 366 КК України «Службове підроблення»; ст. 369 КК України «Пропозиція або надання неправомірної вигоди службовій особі» [4].

Таким чином, більшість науковців вважають, що в основі системи окремих криміналістичних методик повинна бути кримінально-правова кваліфікація злочинів. Але це не означає, що криміналістична методика може обмежитися кримінально-правовою класифікацією. Р. С. Белкін запропонував будувати криміналістичну класифікацію, поклавши в основу склад злочину, і відповідно елементи, пов'язані із суб'єктом злочину, об'єктом злочину, об'єктивною і суб'єктивною сторонами злочину [5, с. 326].

Важливий внесок у розробку криміналістичної класифікації злочинів зробив професор І. Ф. Герасимов. Він справедливо зазначив, що методики розслідування можуть і повинні розроблятися не лише по кримінально-правових складах злочинів (видова класифікація), але і для груп злочинів, об'єднаних у методичних цілях на основі якоїсь криміналістичної ознаки (наприклад, за способом вчинення або приховування злочину, за особливостями особи тощо). Для поділу на групи він рекомендує використовувати не тільки кримінально-правові ознаки злочинів, але й інші, у більшій мірі криміналістичні ознаки, що надасть можливість розробляти більш точні й ефективні методики розслідування. І. Ф. Герасимов запропонував класифікацію: а) за видами злочинів (у її основі лежить кримінальний кодекс); б) внутрішньовидову; в) міжвидову. Базова роль належить видовій, а внутрішньовидова і міжвидова криміналістичні класифікації можуть бути складовою частиною видової [6, с. 333–334]. Це твердження І. Ф. Герасимова є актуальним в сучасних умовах і, на нашу думку, має пряме відношення до криміналістичної класифікації розглядаємих нами злочинів.

Виходячи з викладеного можна зробити висновок, що криміналістична класифікація злочинів – це систематизація злочинів за кримінально значущими підставами, які сприяють формуванню криміналістичних характеристик злочинів і розробці окремих криміналістичних методик, що базується на кримінально-правовій класифікації і вважає за необхідне

враховувати спосіб вчинення і приховування злочину, особу злочинця і потерпілого, місце вчинення злочину та інші чинники. Класифікація злочинів економічної спрямованості повинна здійснюватися на основі практики розслідування економічних злочинів. Розробка такої класифікації має значення для науки і для практичної діяльності, зокрема, підвищення рівня професіоналізму у протидії економічній злочинності.

Список бібліографічних посилань: 1. Шепітько В. Ю. Вибрані твори. Харків: Апостіль, 2010. 576 с. 2. Журавель В. А. Обставини, що підлягають з'ясуванню, у структурі криміналістичної методики. *Теорія та практика судової експертизи та криміналістики*. 2010. Вип. 10. С. 12–20. 3. Чернявський С. С. Фінансове шахрайство: методологічні засади розслідування : монографія. Київ: Хай-Тек Прес, 2010. 624 с. 4. Кримінальний Кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 20.08.2017). 5. Белкин Р. С. Курс криминалистики: в 3 т. Т. 3: Криминалистические средства, приёмы и рекомендации. М.: Юристъ, 1997. 478 с. 6. Герасимов И. Ф. Общие положения методики расследования преступлений // Криминалистика / под ред. И. Ф. Герасимова, Л. Я. Драпкина. М.: Высш. шк., 1994. Глава 26. С. 324–334.

Одержано 24.10.2017

УДК 343.13

Вікторія Вікторівна РОГАЛЬСЬКА,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБОВ'ЯЗКОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Відповідно до ч. 2 ст. 242 КПК України, слідчий або прокурор зобов'язаний звернутися до експерта для проведення експертизи щодо: 1) встановлення причин смерті; 2) встановлення тяжкості та характеру тілесних ушкоджень; 3) визначення психічного стану підозрюваного за наявності відомостей, які викликають сумнів щодо його осудності, обмеженої осудності; 4) встановлення віку особи, якщо це необхідно для вирішення питання про можливість притягнення її до кримінальної відповідальності, а іншим способом неможливо отримати ці відомості; 5) встановлення статевої зрілості потерпілої особи в кримінальних провадженнях щодо злочинів, передбачених статтею 155 Кримінального кодексу України; 6) визначення розміру матеріальних збитків, шкоди немайнового характеру, шкоди довкіллю, заподіяної кримінальним правопорушенням.

Опитування практичних працівників та вивчення матеріалів кримінального провадження свідчить про виникнення певних проблем під час реалізації останнього пункту ч.2 ст. 242 КПК України, яким було доповнено ч. 2 вищезазначеної статті згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» № 1261-VII від 13.05.2014.

Так, наприклад, слідчими підрозділами ГУНП в Дніпропетровській області, станом на 01.10.2017, зареєстровано більше 42000 кримінальних правопорушень проти власності, де слідчі зобов'язані прийняти рішення про проведення товарознавчої експертизи для визначення розміру матеріальних збитків, заподіяних кримінальним правопорушенням відповідно до п. 6 ч. 2 ст. 242 КПК України. У той же час, на сьогодні в НДЕКЦ працює недостатня кількість експертів, які мають відповідну кваліфікацію та проводять судово-товарознавчі експертизи. Така ситуація призводить до того, що вищезазначені експертизи слідчими призначаються в більшості випадків лише по тяжким та особливо тяжким